

Een groene speelplaats

CEDRIC RYCKAERT [LEERKRACHT SINT-PAULUSSCHOOL KORTRIJK / COÖRDINATOR BLES ARTEVELDEHOGESCHOOL]
EEF THOEN [DOCENT EN ONDERZOEKER VRIJPLAATS AAN DE ARTEVELDEHOGESCHOOL]
THOMAS REMERIE [DOCENT EN ONDERZOEKER VRIJPLAATS AAN DE ARTEVELDEHOGESCHOOL]

44 |

BLES (Buiten Leren en Spelen, Arteveldehogeschool) begeleidt scholen om hun speelplaats om te vormen tot een groene omgeving. In samenwerking met diverse experts — landschapsarchitecten, sociaal werkers, onderzoekers, leerkrachten, schooldirecties, ingenieurs, gemeenteambtenaren — maken we van de buitenruimte een prikkelende leef- en leerplek.

Ontharding als hefboom voor een krachtige speel- en leeromgeving

Voor onze leerlingen is het schoolplein de plek waar ze dagelijks een tot twee uur in de buitenlucht doorbrengen, zo'n vierduizend uur van hun schoolcarrière. Het centrum van hun wereld, waar het nieuws van de dag besproken wordt en vriendschapsbanden worden gesmeed, waar ze hun identiteit ontwikkelen en kunnen oefenen in samenleven. De meeste van onze speelplaatsen vormen echter een troosteloze grijze vlakte met betonnen tegels van 30 x 30 cm, hier en daar onderbroken door een zitbank of een zeldzame boom.

Onderzoek toont aan dat schooldomeinen met groene en avontuurlijke elementen niet alleen leiden tot een betere fysieke ontwikkeling, maar ook de mentale gezondheid en de culturele ontwikkeling van onze kinderen stimuleren. Het 'slim' inrichten van speelplaatsen, met voldoende variatie en natuurlijke elementen, stimuleert creativiteit, spel, onderzoek en natuurbetrokkenheid. Een betonnen vlakte daarentegen werkt vaak vervalend of zelfs pestgedrag in de hand. Denk bijvoorbeeld aan een centraal voetbalterrein, waar een verdwaalde bal die een toevallige omstander treft al snel tot conflicten leidt. Kinderen die iets anders willen, worden naar de rand van de speelplaats verdrongen. Er is weinig 'ruimte' om te prutsen, te experimenteren en te bouwen. Er zijn maar weinig mogelijkheden om in contact te komen met jezelf, de ander en de omgeving.

Een slimme zonering met speelrobuuste beplanting zorgt voor een variëteit aan spel en interactie, met nog steeds plaats voor sport, feest en de jaarlijkse rommelmarkt. De speelplaats wordt bovenal een plek waar kinderen tot 170 dagen per jaar bewuster en gevarieerder met de ruimte en met elkaar omgaan.

De speelplaats als ecosysteem

Een speurtocht naar insecten, vogels, zoogdieren en amfibieën levert op de klassieke speelplaats maar weinig op. Je vindt er met moeite ecosystemen terug, noch relaties met natuur in de buurt van de school. Bij regenweer staat de speelplaats onder water, omdat de riolering niet snel genoeg afwatert. Het water wordt nergens opgespaard, krijgt geen kans om te infiltreren in de bodem en wordt niet hergebruikt. Tijdens de zomermaanden versterken de betonnen tegels dan weer het hitte-effect en is er nergens schaduw te vinden.

Inzetten op klimaatadaptatie is onlosmakelijk verbonden met ontharding, waarbij hitte-eilanden en wateroverlast worden aangepakt. Er ontstaat ruimte voor vergroening, die de biodiversiteit versterkt en de natuur in staat stelt veerkrachtiger om te gaan

met de klimaatverandering. Door in te zetten op lokale planten, met oog voor waarde- en voedselplanten, stimuleer je heel wat ecosystemen. Wanneer deze speelrobuuste beplanting ook slim geplaatst wordt en weinig onderhoud vraagt, is een klimaatvriendelijke speelplaats een winst voor iedereen. Daarnaast kan je de daken aansluiten op regenwateropvang, regenwater hergebruiken en overtollig regenwater laten infiltreren in de plantenvakken.

Speelplaatsen weerspiegelen zelden de bestaande ambities rond klimaatverandering, liefde voor de natuur en kwalitatief onderwijs. Als we willen dat onze kinderen en jongeren zorg dragen voor hun omgeving, zullen ze inzicht moeten verwerven in achterliggende systemen en kansen moeten krijgen om er actief aan bij te dragen.

Buurt in de school, school in de buurt

Scholen zijn geopend tussen halfacht 's ochtends en zes uur 's avonds gedurende zo'n 170 dagen per jaar. De andere dagen is het domein (vaak) niet in gebruik. Er is in Vlaanderen een enorm potentieel aan ruimte: wat als we op deze plek ontmoeting en samenwerking mogelijk maken, waarbij de buurt en de brede schoolomgeving een onderdeel van het leren worden? En wat als we samen zorg dragen voor de buurt en de school?

Klimaat speelplaats VBS Sint-Paulus © Cedric Ryckaert

Speelplaatsprojecten bieden opportuniteiten om een buurt te betrekken in een 'whole school' benadering. Samen zorgen voor een plek en activiteiten organiseren met alle betrokkenen, maakt het leren levensecht. Door bijvoorbeeld een toegang te voorzien in de omheining, maak je de speelplaats letterlijk toegankelijk voor de buurt, die er bijvoorbeeld na de schooluren activiteiten kan organiseren of er een gezamenlijke moestuin kan onderhouden. Het is dus een meerwaarde om toegankelijkheid, multifunctionaliteit en deelbaarheid mee op te nemen in het ontwerp van de nieuwe speelplaats.

Speelplaats als krachtige leeromgeving (curriculum)

Behalve wat krijtgraffiti binnen de les plastische opvoeding, temperatuuropname gekoppeld aan natuurwetenschappen en ploegsport tijdens de les lichamelijke opvoeding, vind je zelden curriculumgebonden leeractiviteiten terug op de speelplaats.

Wereldwijd zijn organisaties zoals *Learning through landscapes* (UK) en *The Children & Nature Network* (USA) overtuigende pleitbezorgers van *nature-based & place-based learning*, waarbij elk aspect van de omgeving gebruikt wordt om tot krachtig leren te komen. Wanneer een leerling in de speelzone ingenieuze constructies optrekt, kiezels gebruikt als basis voor bouwmaterialen of met takken een brug bouwt om zo dieren de vijver over te helpen, biedt *outdoor learning* mogelijkheden om wiskunde, taal, wetenschappen en creativiteit te betrekken en te combineren. Zo kan je bijvoorbeeld eenvoudig links leggen met een geïntegreerde STEM¹ aanpak en werken aan 21ste-eeuwse vaardigheden zoals samenwerken, creatief denken en ondernemen.

46 | De tijd is rijp

Er is een wereldwijd momentum om speelplaatsen te ontharden en te vergroenen. In Vlaanderen leveren vergroeningstrajecten vanuit MOS Vlaanderen², steden en gemeenten, Agentschap Natuur en Bos en Departement Omgeving mooie initiatieven op. Leerkrachten-teams, oudercomités, ontwerpteam en overheden zien dat er iets moet veranderen. Investeren in de speelplaats wordt echter nog te vaak gezien als: 'we doen dat wel als de rest klaar is'. De speelplaats

transformeren tot een groene leeromgeving vergt, naast het verzamelen van budgetten, in de eerste plaats een doordachte aanpak waar je best alle partners bij betrekt.

De plaatsen die het meest door onze jongeren gebruikt worden, moeten ook door hen ingericht, bedacht en beheerd worden. Een slim ontwerp waarin de kinderen en jongeren betrokken partij zijn en waarbij ze hun liefde voor de plek kunnen ontwikkelen, is dan ook van belang. Want het eenvoudigweg aanbieden van meer natuur leidt niet per se tot meer kennis over en contact met die natuur. (Zhang, Z., Stevenson, K. T., Martin, K. L., (2021).

Op een speelplaats waar geravot en geleerd wordt, vind je zand en kiezels, beweegt water, groeien bomen, struiken en planten. Is iedereen mee? Staan het team en alle ouders hierachter? En wat met praktische bezwaren zoals vuile broeken, handen, schoenen en klassen? Om knopen door te hakken en de neuzen in dezelfde richting te krijgen, zal de brede schoolgemeenschap in dialoog moeten treden met experts (ontwerpers, ingenieurs en aannemers), ouders, de buurt en zeker met de leerlingen en leerkrachten. Subsidies van de overheden variëren in invulling, herhaling, tijd en deadlines. Het is belangrijk hier tijdig aan te beginnen. De ervaring leert dat wanneer je vertrekt vanuit een doordachte visie en tegelijk inzet op draagvlak, professionalisering van je team en de nodige experimenten, je al gauw een degelijk dossier kan indienen.

¹ Acroniem voor Science, Technology, Engineering & Mathematics

² Een samenwerking tussen het Departement Omgeving, de Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. MOS richt zich tot Vlaamse en Nederlandstalige Brusselse kleuter-, lagere en secundaire scholen en helpt te tot een milieuvriendelijke en duurzame leer- en leefomgeving te maken.

Binnen BLES zetten we in op:

PROFESSIONALISERING — Hoe kan je samen de leerplek ontwerpen en inzetten op *outdoor learning*, interdisciplinair samenwerken en risicovol spel? Hoe kan je samenwerken met partners en experts en zo inspelen op opportuniteiten van de buitenplek? Inzetten op professionalisering, betekent je team ruimte geven om over het muurtje te kijken en samen te werken aan een gedragen visie.

EXPERIMENT — *Learning by doing*. Je kan al flink wat onderzoek verrichten voordat de speelplaats vernieuwd is: takken laten slingeren op de speelplaats en zien wat ermee gebeurt, een buitenles geven samen met een collega, een activiteit organiseren samen met de buurt en de leerlingen. Uit deze experimenten leer je heel wat: welke ondersteuning je verder nodig hebt, ervaringen en tips die je kan delen, voorbeelden om de visie over een krachtige speel- en leeromgeving te ondersteunen.

DRAAGVLAK — Er zijn eindeloos veel mogelijkheden om de speelplaats in te richten als polyvalente leer- en leefplek. Maar wanneer dit proces van verandering niet breed gedragen wordt, gaat er heel wat (negatieve) energie naar brandjes blussen. Het vergt overleg en een creatieve open geest om de leerwinst in dit alles te zien. Zowel leerlingen als leerkrachten, onderhoudend personeel, beleid en ouders betrek je het best in dit voorbereidende werk.

‘Kinderen van de groene speelplaats hadden meer ingewikkelde tekeningen en noemden meer dan drie keer meer planten en dieren in hun tekeningen dan kinderen van de kale speelplaats. Kinderen van de groene speelplaats noemden meer constructies en oppervlakte-elementen (bijvoorbeeld forten) in hun tekeningen dan kinderen van de kale speelplaats.’

[SAMBORSKI, S., 2010]

Een toekomstige droomplek

Een gedreven onthardingsproject biedt een hefboom voor het nadenken over kwalitatief onderwijs. De manier waarop dit in het lesprogramma opgenomen kan worden, levert enkel winnaars op. Scholen, leerkrachten, ouders en leerlingen worden dan de trotse ambassadeurs van hun speelplaatsprojecten en een inspiratiebron voor anderen om de speelplaats van de toekomst vorm te geven.

MEER INFO:

<https://sites.arteveldhogeschool.be/vrijplaats>
<https://blesland.be>